

De rol van controlerend accountants bij het ontdekken van fraude

Philip Wallage

SAMENVATTING In dit artikel wordt ingegaan op de relatie tussen de accountantscontrole van de jaarrekening en het ontdekken van fraude. Geconcludeerd wordt dat de controle van de jaarrekening niet is gericht op het opsporen van alle fraudes. Vervolgens wordt ingegaan op de conclusies van de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwfraude. Deze moeten daadwerkelijk consequenties hebben voor het controleplan van de accountant. Ter illustratie wordt een aantal consequenties voor de controle van jaarrekeningen van bouwbedrijven geschetst. Dit in lijn met de nieuwe Richtlijn voor de Accountantscontrole 240 (fraude en onjuistheden), die begin 2003 van kracht wordt. Afsluitend wordt kort ingegaan op enkele implicaties van het rapport van de Enquêtecommissie voor het accountantsberoep.

1 Inleiding

De ontwikkelingen van het afgelopen jaar in de Nederlandse onderwijs- en bouwsector geven de nodige aanleiding om in dit artikel de belangrijkste implicaties van fraude voor de jaarrekeningcontrole op een rij te zetten. Daarbij zal waar mogelijk worden gerefereerd aan de bouwfraude waarover de Parlementaire Enquêtecommissie op 12 december haar rapport heeft uitgebracht en waar collega Pheijffer in dit nummer nader op ingaat. Eerst wordt ingegaan op de relatie tussen fraude en de jaarrekeningcontrole waarbij een aantal inherente beperkingen die aan deze controle zijn verbonden, worden geschetst. Vervolgens wordt ingegaan op mogelijke consequen-

Prof. Dr. Ph. Wallage RA is hoogleraar Accountantscontrole aan de Universiteit van Amsterdam en partner bij KPMG Accountants N.V.

ties die de bevindingen van de Enquêtecommissie kunnen hebben op de jaarrekeningcontrole. Daarbij komt de nieuwe Richtlijn voor de Accountantscontrole 240 (RAC 240) aan de orde, die begin 2003 door het Koninklijk NIVRA wordt uitgebracht. Ook wordt kort stilgestaan bij eventuele consequenties voor de jaarrekening. Afsluitend besteed ik aandacht aan de vraag hoe nu verder.

2 Fraude en jaarrekeningcontrole

De relatie tussen fraude en jaarrekeningcontrole staat al sinds het ontstaan van het accountantsberoep in de maatschappelijke en vaktechnische belangstelling. Zo noemt de vooraanstaande Amerikaanse accountant Montgomery in 1912 als een van de voordelen van de accountantscontrole, dat ten behoeve van het management eventuele fraudes worden onderkend¹ en merkt de Engelse onderzoeker Brown (1962, p. 701) met betrekking tot de periode 1940–1960 op ‘Considering the importance placed on fraud detection in the history of auditing and the disagreement in the literature as to the subject, it was not surprising that much of the general public viewed the auditor as a detective.’

Over de relatie fraude en jaarrekeningcontrole zijn dan ook vele boeken geschreven, studies verricht en artikelen verschenen².

Verantwoordelijkheid

Er mag om te beginnen geen misverstand bestaan over het feit dat de verantwoordelijkheid voor het voorkomen en ontdekken van fraude bij de ondernemingsleiding ligt, terwijl voor de Raad van Commissarissen een belangrijke toezichthoudende taak is weggelegd. Als het gaat om het ontdekken van fraude, heeft ook de accountant belast met de jaarrekeningcontrole een taak. Op basis van een risico-inschatting dient de accountant de opzet van de controlewerkzaamheden

namelijk zodanig in te richten, dat hij een redelijke mate van zekerheid verkrijgt dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat ten gevolge van fraude of onjuistheden. Dat doet de accountant zo goed mogelijk, waarbij hij om redenen van economische rationaliteit werkt met deelwaarnemingen³.

Indien er vervolgens aanwijzingen bestaan voor fraude of onjuistheden, dient de accountant een aanvullend onderzoek te verrichten, ongeacht de omvang van de vermoedelijke fraude. Wordt een materiële fraude ontdekt, dan moet de leiding van de onderneming volgens de geldende fraudeverordening de fraude ongedaan maken en maatregelen nemen om dergelijke fraudes te voorkomen. Tevens wordt de Raad van Commissarissen ingelicht. Neemt de ondernemingsleiding de nodige stappen niet, dan geeft de accountant de controleopdracht terug en meldt hij dit feit aan het fraudemeldpunt⁴, het Korps landelijke politiediensten (KLPD). Tot zover de geldende regelgeving.

Inherente beperkingen

Maar de jaarrekeningcontrole kent een aantal inherente beperkingen als het gaat om het ontdekken van fouten en fraude. Zo wordt de controle uitgevoerd met een bepaalde nauwkeurigheid. Het wordt niet rationeel geacht om de jaarrekening tot de laatste euro nauwkeurig te controleren, omdat de te leveren controle-inspanning niet opweegt tegen de opbrengst hiervan. Maar ook technisch bestaan de nodige verhinderingen. Hoe bijvoorbeeld de exactheid van een reorganisatievoorziening vast te stellen? Hoogstens valt de bandbreedte waarbinnen de voorziening noodzakelijk lijkt, (vooraf) te beoordelen.

Vandaar dat de accountant belast met de jaarrekeningcontrole zich richt op mogelijk materiële fouten en fraude. Een materiële fout in de jaarrekening betreft in dit kader de fout die de besluitvorming van de redelijke gebruiker van de jaarrekening kan beïnvloeden. De accountant moet de controle dus zo nauwkeurig uitvoeren, dat zich met een hoge mate van zekerheid geen materiële fouten meer in de jaarrekening bevinden.

De nauwkeurigheid waarmee de accountant de controle van de jaarrekening uitvoert, wordt aangeduid met 'materialiteit'. Hoe lager de materialiteit, des te meer werkzaamheden de accountant moet uitvoeren. Het is ondoenlijk en niet rationeel om alle potentiële gebruikers van de jaarrekening individueel te benade-

ren met de vraag bij welke fout in de jaarrekening hun besluitvorming zou worden beïnvloed. Vandaar dat de accountant in het algemeen zelf de materialiteit aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve factoren moet bepalen. Voorbeeld van kwantitatieve factoren zijn grootheden als bedrijfsresultaat, toegevoegde waarde, omzet of totaal van de activa⁵. Op basis van rekenregels leidt een combinatie van dergelijke factoren tot een indicatie van materialiteit. Een kwalitatieve factor is bijvoorbeeld de wetenschap dat de huisbankier scherpe solvabiliteitseisen stelt aan de verstrekte financiering en dus een relatief kleine fout aanvaardbaar acht. Maar niet met alle specifieke behoeften kan rekening worden gehouden bij het bepalen van de materialiteit. Denk aan een individuele belegger die elke euro materieel fout vindt. Ook de fiscus stelt specifieke eisen waaraan de fiscale (!) jaarrekening moet voldoen. Deze eisen leiden in het algemeen tot een lagere materialiteit dan in het kader van de jaarrekeningcontrole op basis van aanvaarde rekenregels rationeel wordt geacht. Uit bovenstaande volgt dat de vraag of een fout of fraude⁶ materieel is, door accountants wordt beantwoord op basis van rekenregels (kwantitatief), waarbij – bij gebrek aan nadere objectivering – kwalitatieve factoren worden betrokken.

Stuit de accountant nu op een fraude die niet materieel is, dan kan een goedkeurende accountantsverklaring worden gegeven. De besluitvorming van de verstandige gebruiker van de jaarrekening wordt immers niet beïnvloed. Met andere woorden, de jaarrekening kan bij niet-materiële fraude, zoals een greep uit de kleine kas, een getrouw beeld geven. De accountant zal een dergelijke fraude uiteraard wel melden aan de ondernemingsleiding en eventueel aan de Raad van Commissarissen. Afhankelijk van de aard van de fraude ontstaat mogelijk wel een vraag naar de integriteit van de ondernemer. Dat kan uiteindelijk leiden tot het teruggeven van de controleopdracht.

Het belangrijkste kenmerk van fraude is de opzettelijkheid. Dat betekent dat de pleger zal trachten geen sporen in de administratie achter te laten. Of werken met valse facturen of dekmanteltransacties en dergelijke. De controlerend accountant is niet gespecialiseerd in het vaststellen van authenticiteit van documenten. Daarbij komt dat in het geval van managementfraude vaak interne controlemaatregelen worden omzeild of terzijde geschoven. Dat maakt het de controlerend accountant extra moeilijk fraude te ontdekken. Dat wordt versterkt als sprake is van samenspanning. Dit is het geval indien functionarissen in de organisatie

en/of bij de leverancier of afnemer met elkaar afspreken gelden of waarden aan een onderneming te onttrekken om er zelf beter van te worden en wel zo dat er geen sporen in de administratie achterblijven. Dat zijn fraudegevallen die met een reguliere accountantscontrole, gericht op de getrouwheid van de jaarrekening, dikwijls niet zijn te ontdekken. Deze zijn soms te ontdekken door het uitvoeren van derdenonderzoeken. Een controletechniek die de openbare accountant niet mag hanteren, en exclusief is voorbehouden aan opsporingsautoriteiten.

Samenvattend, de accountant die de jaarrekening controleert, heeft geen expliciete opdracht om alle fraudes op te sporen. Tevens is hij niet in staat om met de ten dienste staande controlemethoden en technieken alle fraudes te ontdekken. Neemt niet weg dat de accountant meer prestaties kan leveren als het gaat om het opsporen van fraude. Maar dan moet of een 'aanvullende' opdracht worden verstrekt, of maatschappelijk worden bepaald dat een lagere materialiteit voor de jaarrekeningcontrole moet gelden. Echter, er zal altijd een risico blijven bestaan dat fraude niet door de accountant wordt ontdekt. Nadat ik eerst enige implicaties van de bevindingen van de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwfraude voor de jaarrekeningcontrole heb gezien, kom ik hier in paragraaf 5 op terug.

3 Parlementaire Enquêtecommissie Bouwfraude

Naar aanleiding van de uitzending van Zembla op 9 november 2001, waarin aandacht werd besteed aan vermeende frauduleuze praktijken in de bouwnijverheid. Als gevolg van het rapport van de Tijdelijke Commissie Onderzoek bouwfraude is een parlementaire enquête gestart. De Parlementaire Enquêtecommissie heeft op 12 december 2002 haar bevindingen gepresenteerd. Deze bevindingen leiden tot de volgende indrukken:

- Er lijkt sprake te zijn van een structurele vorm van onregelmatigheden met betrekking tot de inbreuk op wet- en regelgeving. Gebleken is dat er sprake is van vooroverleg en er zijn afspraken gemaakt over marktverdeling. Deze mogelijke overtredingen kunnen niet alleen worden toegerekend aan de bouwbedrijven die tijdens de openbare verhoren zijn gehoord. Tijdens de verhoren is duidelijk geworden dat een groot deel van de branche is besmet. Iedereen moest meedoen om in de branche te kunnen overleven.
- Er lijkt sprake te zijn van onderlinge verrekeningen als gevolg van het vooroverleg. Dit betekent dat in de administraties van bouwondernemingen sporen zijn

aangetroffen van mogelijke overtredingen van wet- en regelgeving.

Ik zal nu een aantal implicaties schetsen voor de lopende/komende controle van de jaarrekeningen van ondernemingen in de bouwsector die volgen uit de bevindingen van de Parlementaire Enquêtecommissie.

Na de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwfraude

De uitkomst van de parlementaire enquête impliceert dat voor de gehele bouwsector sprake is van een verhoogd frauderisico. Bij de planning van de controle van bedrijven in de bouwsector zal hiermee rekening moeten worden gehouden. In eerste instantie lijken alle bedrijven die te maken hebben met aanbestedingen, te moeten worden beschouwd als risicovol. De kans dat deze praktijken zich bij niet-aanbestedingsprojecten voordoen, is niet uit te sluiten en het risico van fraude moet derhalve bij alle ondernemingen in de bouwnijverheid worden gezien als relatief hoog.

Gegeven de bevindingen van de Parlementaire Enquêtecommissie Bouwfraude, moet de accountant overeenkomstig RAC 220 artikel 5 (Eisen voor kwaliteitsbeheersing) beoordelen of de opdracht kan worden gecontinueerd. Met name de gebleken integriteit van de opdrachtgever is hierbij een belangrijke factor. Voorzover het rapport van de Commissie nieuwe feiten of vermoedens oplevert waaruit blijkt dat de integriteit ter discussie staat, is een gesprek met de directie en de Raad van Commissarissen gewenst. Individuele accountants moeten daartoe nagaan of er bevindingen uit het rapport blijken die strijdig lijken met bevestigingen die zij eerder van de onderneming hebben gekregen. Ten aanzien van bouwondernemingen die niet rechtstreeks onderwerp zijn geweest van onderzoek door de Parlementaire Enquêtecommissie, is het eveneens raadzaam na te gaan of er omstandigheden zijn, waaronder ernstige twijfel aan de integriteit van de leiding, die bij een besluit tot voortzetting van de relatie moeten worden gewogen. Met betrekking tot het vooroverleg en de daaruit voortvloeiende marktverdeling geldt dat mogelijk in strijd is gehandeld met de Wet Economische Mededinging. De door de directeur generaal van de mededingingsautoriteit maximaal op te leggen boete bedraagt € 450.000, of, indien dat meer is, 10% van de relevante omzet van de onderneming, dan wel, indien de overtreding door een ondernemingsvereniging is begaan, de gezamenlijke relevante omzet van de daarvan deel uitmakende ondernemingen, in het boekjaar voorafgaande aan de beschikking.

De Richtlijn voor de Accountantscontrole 250 gaat in op het belang van wet- en regelgeving bij de jaarrekeningcontrole. Een richtlijn die sinds 1996 bestaat. Het eventueel overtreden van de Wet Economische Mededinging is een mogelijk issue in het kader van de jaarrekeningcontrole, maar voor accountants moeilijk te constateren. De lopende onderzoeken van de NMa en justitie zullen uitsluitel moeten geven.

4 Enige implicaties van de bevindingen van de enquêtecommissie voor de planning van de controle van de jaarrekening

Op grond van de begin 2003 geldende RAC 240, is het verplicht bij de planning van de controle het risico van fraude te bespreken met de leiding van de huishouding. Ter voorkoming van een 'prestatiekloof' zijn voor de jaarrekeningcontrole in de bouwsector onder meer de volgende specifieke aandachtspunten van belang:

- De evaluatie door de leiding van de bevindingen van de Parlementaire Enquêtecommissie en de gevolgen daarvan voor de onderneming.
- De stand van zaken ten aanzien van onderzoeken door NMa en Justitie en de betrokkenheid van de onderneming daarin.
- De maatregelen die zijn getroffen om te verzekeren dat de onderneming niet in strijd handelt met de economische mededingingswetgeving.
- De maatregelen die zijn getroffen om mogelijke omkoping (waaronder overdadige cadeaus, giften, en andere verstrekkingen in natura) van ambtenaren (in binnen- en buitenland) uit te sluiten, waaronder de beperking van kasverkeer en verbetering van verantwoording van kasuitgaven. Daarnaast valt te denken aan:
 - 1 opstellen code of conduct/code of ethics, op welke wijze is dit geformaliseerd en hoe is het draagvlak gecreëerd;
 - 2 instellen van een onafhankelijk orgaan binnen de organisatie waar misstanden kunnen worden gemeld (compliance officer);
 - 3 aanscherpen overige maatregelen van interne controle;
 - 4 sancties functionarissen op sleutelposities.
- De mogelijke gevolgen voor de jaarrekening en de door de accountant toe te passen procedures om tot een accountantsverklaring te kunnen komen (onder meer op te vragen advocatenbrief). In dat verband wordt ook aan de orde gesteld hoe de communicatie met de Raad van Commissarissen zal verlopen.

Gezien de ernst van de door de Parlementaire Enquêtecommissie gedane bevindingen en de grote gevolgen van die bevindingen voor ondernemingen

in de bouwsector, zal ook met de Raad van Commissarissen moeten worden gesproken over dit onderwerp. Daarin kan onder meer aan de orde komen:

- De evaluatie van de leiding, zoals besproken met de accountant.
- De overige in dit kader door de accountant met de leiding besproken zaken en de gemaakte afspraken.
- De reactie van de Raad van Commissarissen op het vorenstaande.
- De verantwoordelijkheid van de accountant voor het ontdekken van fraude en onwettig handelen.

De uitkomsten van de besprekingen dienen te worden vastgelegd in controledossier.

Vervolgens dient de accountant mede naar aanleiding van de uitkomsten van het planningsproces en de regelgeving te overwegen in hoeverre – gegeven onderkende fraudesignalen – aanvullende (gerichte) controlemaatregelen moeten worden opgenomen (voor een aantal voorbeelden zie bijlage). De aard en omvang van zulk aanvullend onderzoek wordt bepaald door het vakkundig oordeel van de accountant over:

- de soort fraude en onjuistheid waarvoor aanwijzingen bestaan;
- de waarschijnlijkheid dat zij zich voordoen; en
- de waarschijnlijkheid dat een bepaald type fraude of onjuistheid kan leiden tot een afwijking van materieel belang in de jaarrekening.

De accountant mag er niet van uitgaan dat een fraude of onjuistheid een incident is, tenzij de omstandigheden dat duidelijk uitwijzen. Indien nodig past de accountant de aard, het tijdstip van uitvoering en de omvang van de gegevensgerichte controlemaatregelen aan.

Jaarrekening

Ten aanzien van de jaarrekening zijn onder meer de volgende aandachtspunten van belang zoals deze voortvloeien uit de bevindingen van de Enquêtecommissie:

- In principe moet een voorziening worden opgenomen in de jaarrekening, voorzover een inschatting is te maken terzake van te verwachten boetes. De aard van de voorziening moet worden toegelicht. Zie artikel 374 lid 3 en RJ 252.207.
- Tevens moet een toelichting worden opgenomen onder niet in de balans opgenomen verplichtingen, voorzover geen inschatting is te maken van de te verwachten boetes, maar er wel risico's bestaan dat boe-

tes worden opgelegd. Deze toelichting moet zo duidelijk zijn dat geen enkele gebruiker kan stellen dat de risico's niet duidelijk uit de jaarrekening blijken. Zie RJ 310.108.

- Sprake moet zijn van een adequate toelichting indien er gereede twijfel bestaat omtrent de continuïteit van de bedrijfsvoering uitgaande van opdrachtverwerving in vrije concurrentie en mede in beschouwing betreffend eventuele risico's uit hoofde van veroordelingen door justitie en het opleggen van boetes door de NMa. Zie RJ 120.608.
- Onzekerheden die adequaat zijn toegelicht in de jaarrekening staan het getrouw beeld van de (onzekere) situatie niet in de weg. Daarbij wordt in principe een goedkeurende verklaring gegeven. Het niet adequaat toelichten van onzekerheden kan leiden tot een bedenking tegen de jaarrekening. In het geval de onzekerheden de continuïteit van de bedrijfsvoering betreffen, dient de accountant te handelen overeenkomstig de bestaande RAC 570.

5 Hoe nu verder?

Zoals gezegd bestaat het fraudevraagstuk in het kader van de jaarrekeningcontrole al sinds het ontstaan van het accountantsberoep. Wat dat betreft is er niets nieuws onder de zon. Dat de maatschappelijke verwachtingen tot op heden niet zijn ingevuld, hangt samen met de beperkingen die aan de opdracht tot het controleren van de jaarrekening bestaan als het gaat om het ontdekken van fraude.

Maar volgens de Parlementaire Enquêtecommissie wenst de maatschappij verdergaande betrokkenheid van de accountant. Zoals collega Pfeijffer in dit nummer stelt, is het verwijt van de commissie dan ook niet gelegen in het feit dat accountants de onregelmatigheden van fraude niet hebben ontdekt tijdens hun controle van de jaarrekening. Van een prestatiekloof is wat dat betreft dus geen sprake. Neemt niet weg dat accountants meer prestaties kunnen leveren als het gaat om het opsporen van fraude. Maar dan moet overeenkomstig de visie van Bindenga óf een 'aanvullende opdracht' worden verstrekt, óf maatschappelijk worden bepaald dat een lagere materialiteit voor de jaarrekeningcontrole moet gelden. Een afzonderlijke opdracht zoals door Bindenga voorgesteld, is, mits maatschappelijk gewenst, prima. Wat mij betreft dus niet in het kader van de jaarrekeningcontrole, want dan wordt de bestaande verwachtingskloof niet opgelost. Want de controle van de jaarrekening kan niet leiden tot het ontdekken van alle fraudes, hoe vervelend ook voor de maatschappij en het accountantsberoep⁷.

Afsluitend iets over de 'harde conclusie' van de Parlementaire Enquêtecommissie. Deze betreft de collectieve afwezigheid en passiviteit als het gaat om het bewaken en controleren van de sector, toen zich fundamentele wijzigingen qua regelgeving voordeden. Meer alertheid en het nemen van eigen verantwoordelijkheid was op zijn plaats geweest, aldus de commissie. Dat lijkt maatschappelijk gezien juist. De accountant dient waarnodig als grensrechter met de vlag te wapperen. Maar de accountant is geen scheidsrechter. Rechtspreken en sanctioneren is aan anderen. Het door Pfeijffer genoemde 'food for thought' is wat dit aangaat nuttig en relevant. Ik ben het met de commissie eens dat accountants 'actiever' moeten letten op ontwikkelingen in een sector, maar stel vraagtekens als wordt opgeroepen tot het bewaken van maatschappelijke waarden in het geval dat overtreding van normen door de gehele sector, markt en overheid bewust wordt gedoogd. Voor het aanpassen van waarden zijn soms parlementaire enquêtes nodig. Vervolgens aan het beroep om de uitkomsten te evalueren en waar nodig collectief lering te trekken. Een discussie die in het belang van maatschappij en accountantsberoep moet worden vervolgd! ■

Literatuur:

- Bindenga, A. J., (2003), Fraude en accountant in het huidige tijdsbeeld, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, pp. 12-14.
- Belle, L.H., (1931), *Grondslagen der accountancy*, NV uitgeverij v/h G. Delwel.
- Bologna, G.J. en R.J.Lindquist, (1995), *Fraud, Auditing and Forensic Accounting, New Tools and Techniques*, Wiley, New York, 2nd edition.
- Brown, R.G., (1962), Changing Audit Objectives and Techniques, in: *The Accounting Review*, October, pp. 696-703.
- Davia, H.R., P.C. Coggins, J.C. Wideman en J.T. Kastantin, (2000), *Accountant's Guide to Fraud Detection and Control*, Wiley, New York, 2nd edition.
- Diekman, P.A.M., Accountant en Fraude, in: *Handboek Accountancy*, hoofdstuk D1630, Kluwer, losbladig.
- Emanuels, J.A., *Handboek Accountancy*, hoofdstuk D1151, Kluwer, losbladig.
- Leslie, D.A., (1985), *Materiality, The Concept and its Application to Auditing, A Research Study*, Canadian Institute of Chartered Accountants.
- Montgomery, R.H., (1912), *The Purposes and Advantages of an Audit, Auditing Theory, and Practice*, Ronald Press, pp. 8-18.
- Pfeijffer, M., (2003), Onregelmatigheden binnen de bouwnijverheid: accountants stonden erbij en keken ernaar, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, pp. 7-11.

Noten

- 1 Montgomery, 1912, p. 12.
- 2 Ter illustratie verwijs ik naar de standaardwerken van Bologna en Lindquist (1995) en van Davia, Coggins, Wideman en Kastantin (2000), alsmede vele nationale en internationale publicaties in gerenommeer-

- de wetenschappelijke en populaire tijdschriften. Voor een Nederlandse publicatie verwijs ik naar Diekman.
- 3 Een benadering die omstreeks 1930 in Nederland is geïntroduceerd. Zo vond Belle (1931) de volledige detailcontrole niet alleen om economische redenen, maar ook uit ethisch oogpunt niet verdedigbaar, omdat 'niet alle betrokkenen fraudeurs of plichtverzakkers' zijn.
 - 4 Niet-geredresseerde materiële fraude moet leiden tot het teruggeven van de controleopdracht. Voorzover bekend zijn tot op heden twee meldingen van het teruggeven van de controleopdracht in verband met niet-geredresseerde materiële fraude bij KLPD gemeld. Het Koninklijk NivRA gaat een onderzoek starten naar de (preventieve) werking van de fraudeverordening.
 - 5 Zie bijvoorbeeld Leslie, (1985) en Emanuels.
 - 6 Richtlijn 240 geeft de volgende definitie van fraude:

Onder 'fraude' wordt verstaan een opzettelijke handeling door één of meer personen uit de kring van de leiding, het personeel of derden die resulteert in onjuiste informatie in de jaarrekening. Zie ook de bijdrage van Bindenga aan dit themanummer.
 - 7 Montgomery, 1912, p. 11 brengt de zogeheten verwachtingskloof fraai onder woorden: 'While an auditor who brings to bear all of his skill and resources, and who leaves no stone unturned in his search for fraud, but fails to discover a well-concealed defalcation, is legally exempt from liability therefore, yet he is, and properly should be, considered professional responsible for such failure and his practice suffers accordingly. Therefore particular attention must be paid to all possible avenues which are open for the dishonest clerk or official who has an opportunity to manipulate the records of business transactions.'

Bijlage

Illustratie van controlewerkzaamheden (niet uitputtend)

Voorbeeld van aanvullende controlewerkzaamheden (algemeen)

- Vraag een zogeheten 'lawyers' letter' van de externe juridische adviseur die de onderneming bijstaat in de zaken verband houdende met vermeende onwettige handelingen. In deze brief dient een beschouwing te worden opgenomen over de juridische positie van de onderneming, de inschatting van de risico's uit handelingen in de strijd met de mededingingswetgeving en in het bijzonder over de stand van zaken met betrekking tot tegen de onderneming lopende onderzoeken door de NMa en Justitie. Tevens dient een beschouwing te worden gevraagd over de betekenis van eventuele aanspraken of verplichtingen die zouden blijken uit door de onderneming of uit door derden gevoerde registraties (schaduwadministraties) van aanspraken of verplichtingen uit hoofde van aanbestedingen verricht in het verleden.
- Stel vast of de maatregelen die zijn genomen om te verzekeren dat de onderneming niet in strijd handelt met de economische mededingingswetgeving en ter voorkoming van omkoping van ambtenaren, zijn geïmplementeerd en worden nageleefd.
- Besteed aandacht aan de continuïteit van de bedrijfsvoering uitgaande van opdrachtverwerving in vrije concurrentie en mede in beschouwing betreffende eventuele risico's uit hoofde van veroordelingen door justitie en het opleggen van boetes door de NMa.

Voorbeeld van controlewerkzaamheden gericht op projecten

- Beoordeel de transacties met betrekking tot aangegane samenwerkingsverbanden met collega aannemers en besteed aandacht aan de doorbelastingen van algemene kosten.
- Beoordeel kritisch de contracten met onderaannemers die directe concurrenten zijn. Vraag directie naar reden van uitbesteding contract, beoordeel de overeengekomen prijzen op marktconformiteit.
- Stel vast dat intern periodieke bewaking van het project plaatsvindt. Geef een korte uiteenzetting van de afwijkingen tussen werkelijke kosten en opbrengsten ten opzichte van goedgekeurde kostenopzet (éérste begroting) en latere begrotingen en beoordeel plausibiliteit van verklaringen voor afwijkingen.
- Beoordeel de dekkingsresultaten op algemene kosten. Ga na in hoeverre dekking van de algemene kosten betrekking hebben op interne projecten en projecten uitgevoerd in combinaties (verhouding ten opzichte van elkaar).